

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра генетики, селекції і насінництва ім. проф. М.О. Зеленського

ЗАТВЕРДЖЕНО
факультет агробіологічний
“22” червня 2026 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОРТОВИВЧЕННЯ ТА СОРТОЗНАВСТВО**

Галузь знань 20 Аграрні науки і продовольство

Спеціальність 201 Агрономія

Освітня програма Агрономія

Факультет (ННІ) агробіологічний

Розробник: доцент, кандидат сільськогосподарських наук, доцент Дмитренко Ю. М.

Опис навчальної дисципліни Сортовивчення та сортознавство

Навчальна дисципліна спрямована на всебічне вивчення сортів і гібридів сільськогосподарських культур з метою добору найбільш продуктивних, адаптивних і якісних генотипів для вирощування в різних ґрунтово-кліматичних умовах України. Особлива увага приділяється науково обґрунтованому добору сортів і гібридів для різних технологій вирощування, напрямів використання продукції та агроекологічних зон. Вивчаються біологічні, господарсько-цінні та адаптивні властивості сортів, їх реакція на умови вирощування, продуктивність і стійкість до несприятливих факторів середовища. На практичних заняттях студенти ознайомлюються із сучасним сортиментом сільськогосподарських культур, аналізують морфологічні ознаки, господарсько-біологічні характеристики та напрями використання сортів і гібридів. Вивчення дисципліни формує у майбутніх агрономів здатність орієнтуватися у сучасному різноманітті сортів і гібридів та ефективно використовувати сортові ресурси для підвищення врожайності та якості продукції.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Освітній ступінь	бакалавр	
Спеціальність	201 Агрономія	
Освітня програма	Агрономія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм здобуття вищої освіти		
	Форма здобуття вищої освіти	
	денна	заочна
Курс (рік підготовки)	4	
Семестр	8	
Лекційні заняття	30 год.	год.
Практичні заняття	30 год.	год.
Самостійна робота	90 год.	год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми здобуття вищої освіти	4 год.	

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти системи знань і практичних навичок щодо вивчення, оцінювання та добору сортів і гібридів сільськогосподарських культур для ефективного використання в різних ґрунтово-кліматичних умовах України, а також здатності аналізувати їх господарсько-цінні, біологічні та адаптивні властивості з метою підвищення врожайності й якості продукції.

Перелік навчальних дисциплін, які передують вивченню дисципліни: ботаніка, фізіологія рослин, генетика, селекція і насінництво польових культур, рослинництво, землеробство, агрохімія, фітопатологія, ентомологія.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми з агрономії, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
 ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 3. Знання та розуміння основних біологічних і агротехнологічних концепцій, правил і теорій, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських та інших рослин;

СК 5. Здатність оцінювати, інтерпретувати й синтезувати теоретичну інформацію та практичні, виробничі і дослідні дані у галузях сільськогосподарського виробництва;

СК 8. Здатність розв'язувати широке коло проблем та задач у процесі вирощування сільськогосподарських культур, шляхом розуміння їх біологічних особливостей та використання як теоретичних, так і практичних методів.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 4. Порівнювати та оцінювати сучасні науково-технічні досягнення у галузі агрономії;

ПРН 9. Володіти на операційному рівні методами спостереження, опису, ідентифікації, класифікації, а також культивування об'єктів і підтримання стабільності агроценозів із збереженням природного різноманіття;

ПРН 11. Ініціювати оперативне та доцільне вирішення виробничих проблем відповідно до зональних умов;

ПРН 14. Інтегрувати й удосконалювати виробничі процеси вирощування сільськогосподарської продукції відповідно до чинних вимог.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
Модуль 1. Теоретичні основи сортовивчення та сортознавства польових культур														
Тема 1. Досягнення сучасної селекції пшениці м'якої і твердої в Україні і світі	1	12	2	4			6							
Тема 2. Досягнення сучасної селекції жита та тритикале в Україні і світ	2	10	2	2			6							
Тема 3. Досягнення сучасної селекції ячменю в Україні і світі	3	10	2	2			6							
Тема 4. Досягнення сучасної селекції вівса та проса в Україні і світі	4	11	2	2			7							
Тема 5. Досягнення сучасної селекції гречки та рису	5	11	2	2			7							
Тема 6. Досягнення сучасної селекції гороху та сої в Україні і світі	6	11	2	2			7							
Тема 7. Досягнення сучасної селекції кукурудзи в Україні і світі	7	10	2	2			6							
Разом за модулем 1		75	14	16			45							

Модуль 2. Сортові ресурси та особливості сортовивчення основних польових культур

Тема 8-9. Досягнення сучасної селекції льону та конопель в Україні і світі	8-9	12	4	2			6						
Тема 10. Досягнення сучасної селекції ріпаку в Україні і світі	10	10	2	2			6						
Тема 11. Досягнення сучасної селекції соняшнику в Україні і світі	11	11	2	2			7						
Тема 12. Досягнення сучасної селекції сорго в Україні і світі	12	10	2	2			6						
Тема 13. Досягнення сучасної селекції картоплі в Україні і світі	13	10	2	2			6						
Тема 14. Досягнення сучасної селекції цукрових буряків в Україні і світі	14	11	2	2			7						
Тема 15. Досягнення сучасної селекції біоенергетичних культур в Україні і світі	15	11	2	2			7						
Разом за модулем 2		75	16	14			45						
Усього годин		150	30	30			90						

3. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія розвитку сортовипробування та сортознавства в Україні і світі	2
2	Сорт рослин як результат селекційного процесу та об'єкт інтелектуальної власності	2
3	Класифікація сортів і гібридів польових культур	2
4	Морфологічні ознаки сортів та їх використання для ідентифікації рослин	2
5	Біологічні та господарсько-цінні ознаки сортів польових культур	2
6	Методи вивчення, оцінювання та ідентифікації сортів	2
7	Державна науково-технічна експертиза, сортовипробування та правова охорона сортів рослин	2
8	Формування, збереження та використання сортових ресурсів України	4
9	Сортові ресурси зернових колосових культур	2
10	Сортові ресурси кукурудзи, сорго та проса	2
11	Сортові ресурси зернобобових культур	2
12	Сортові ресурси олійних культур	2
13	Сортові ресурси технічних і кормових культур	2
14	Добір сортів і гібридів для різних ґрунтово-кліматичних умов та сучасні тенденції розвитку сортових ресурсів	2
	Разом	30

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Ознайомлення з основними термінами та поняттями сортовивчення і сортознавства	2

2.	Ознайомлення з методикою проведення польових сортодослідів	2
3.	Вивчення методики опису сортів за морфологічними ознаками	2
4.	Вивчення морфологічних ознак сортів пшениці. Оцінка сортової чистоти та типовості рослин польових культур	2
5.	Визначення господарсько-цінних ознак сортів зернових культур	2
6.	Визначення груп стиглості сортів і гібридів польових культур	2
7.	Визначення показників якості зерна за допомогою інфрачервоного аналізатора зерна Infratec 1241 FOSS	2
8.	Оцінювання стійкості сортів до абіотичних чинників	2
9.	Оцінювання адаптивності, пластичності та стабільності сортів	2
10.	Сортові ознаки зернових колосових культур	2
11.	Вивчення підвидів, різновидностей та сортових ознак гібридів кукурудзи	2
12.	Вивчення сортового різноманіття зернобобових культур	2
13.	Оцінювання сортів і гібридів соняшнику та вивчення сортових особливостей ріпаку озимого і ярого	2
14.	Аналіз Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, та добір сортів для конкретних ґрунтово-кліматичних умов	2
15.	Визначення вмісту генетично модифікованих організмів (ГМО) в насінні сої та кукурудзи	2
	Разом	30

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Досягнення селекції обраної польової культури в Україні	10
2	Досягнення селекції обраної польової культури в світі	10
3	Міжнародні організації та програми у сфері охорони сортів рослин	5
4	Система UPOV та її значення для розвитку сортових ресурсів	5
5	Значення електронних баз даних і цифрових платформ для обліку сортових ресурсів	5
6	Вплив змін клімату на формування сортової політики в аграрному секторі	5
7	Органічне землеробство та особливості добору сортів польових культур	5
8	Використання сортових ресурсів у технологіях точного землеробства	5
9	Екологічна пластичність сортів як складова адаптивного рослинництва	5
10	Перспективи розвитку сортових ресурсів польових культур в Україні	5
11	Сортооновлення та сортозміна в сучасному рослинництві	5
12	Світовий ринок насіння та його вплив на формування сортових ресурсів України	5
13	Значення сортових ресурсів для забезпечення продовольчої безпеки	5
	Разом	90

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- усне опитування;
- захист практичних робіт;
- модульні тести;
- екзамен.

7. Методи навчання:

- метод проблемного навчання;
- метод практико-орієнтованого навчання;
- метод навчання через дослідження;

- метод навчальних дискусій та дебат;
- метод командної роботи.

8. Оцінювання результатів навчання.

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національну оцінку згідно чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1. Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Теоретичні основи сортовивчення та сортознавства польових культур		
Практична робота 1.	ПРН 4, 9, 11, 14. У тому числі аналізувати сучасні досягнення селекції, сортовивчення та сортовипробування польових культур з метою ефективного використання сортових ресурсів у виробництві. Застосовувати методи спостереження, опису, ідентифікації та класифікації сортів польових культур за комплексом морфологічних, біологічних і господарсько-цінних ознак. Оцінювати сортові особливості рослин, визначати їх придатність до вирощування в конкретних ґрунтово-кліматичних умовах та прогнозувати ефективність використання у виробництві. Обґрунтовувати вибір сортів і гібридів польових культур відповідно до ґрунтово-кліматичних умов, напрямів господарського використання та вимог сучасних технологій вирощування. Використовувати принципи сортооновлення та сортозміни для підвищення продуктивності агроценозів і забезпечення стабільності виробництва рослинницької продукції. Пояснювати принципи державної науково-технічної експертизи, сортовипробування та правової охорони сортів рослин.	14
Практична робота 2.		7
Практична робота 3.		7
Практична робота 4.		7
Практична робота 5.		7
Практична робота 6.		7
Практична робота 7.		7
Самостійна робота 1.	у виробництві. Обґрунтовувати вибір сортів і гібридів польових культур відповідно до ґрунтово-кліматичних умов, напрямів господарського використання та вимог сучасних технологій вирощування. Використовувати принципи сортооновлення та сортозміни для підвищення продуктивності агроценозів і забезпечення стабільності виробництва рослинницької продукції. Пояснювати принципи державної науково-технічної експертизи, сортовипробування та правової охорони сортів рослин.	14
Модульна контрольна робота 1.		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2. Сортові ресурси та особливості сортовивчення основних польових культур		
Практична робота 8.	ПРН 4, 9, 11, 14. У тому числі аналізувати сучасні досягнення селекції та сортові ресурси основних польових культур з метою впровадження високопродуктивних сортів і гібридів у виробництво. Володіти методами спостереження, опису, ідентифікації та класифікації сортів і гібридів польових культур з урахуванням їх морфологічних, біологічних та господарсько-цінних особливостей. Оцінювати сортові ресурси зернових, зернобобових, олійних, технічних і кормових культур та визначати перспективи їх використання в сучасних технологіях вирощування. Обґрунтовувати вибір сортів і гібридів польових культур відповідно до ґрунтово-кліматичних умов, напряму використання продукції та вимог агротехнологій. Використовувати дані Державного реєстру сортів рослин для формування оптимального сортового складу посівів. Удосконалювати сортооновлення та сортозміну в сівозмінах з урахуванням адаптивності сортів, екологічної пластичності та вимог сучасного агровиробництва.	7
Практична робота 9.		7
Практична робота 10.		7
Практична робота 11		7
Практична робота 12		7
Практична робота 13		7
Практична робота 14		7
Практична робота 15		7
Самостійна робота 2.		14
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота		(M1 + M2)/2*0,7 ≤ 70
Екзамен		30
Всього за курс		(Навчальна робота + екзамен) ≤ 100

8.2. Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо дедлайнів та перескладання	роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	списування під час модульних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Самостійні роботи повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни «Сортовивчення і сортознавство». <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=2047>;
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- Дмитренко Ю.М., Раков А. Ю., Яковишен Н. Р. «Сортовивчення та сортознавство». Методичні рекомендації до виконання практичних робіт та самостійної роботи студентів ОС «Бакалавр» освітньої програми «Агрономія». Київ: НУБІП України, 2026, 126 с.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Сортознавство. Методичні вказівки до лабораторно-практичних занять для студентів агрономічного факультету / С.П. Васильківський, М.Я. Молоцький, В.А. Власенко, М.В. Лозінський. Біла Церква, 2007. 53 с.
2. Волкодав В.В. Правове регулювання сортів рослин / В.В. Волкодав. К.: Алефа, 2016. 268 с.
3. Методика проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність. Зернобобові та круп'яні / За ред. Ткачик С.О. К.: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 216 с.
4. Методика проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність. Олійні / За ред. Ткачик С.О. К.: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 146 с.
5. Методика проведення експертизи сортів рослин на відмінність, однорідність та стабільність. Технічні / За ред. Ткачик С.О. К.: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 177 с.
6. Методологія оцінювання сортозразків картоплі на стійкість проти основних шкідників і збудників хвороб / Трибель С.О. та ін. ; За ред. С.О. Трибеля. Київ : Аграрна наука, 2016. 264 с.
7. Методологія оцінювання стійкості сортів пшениці проти шкідників і збудників хвороб / Трибель С.О. та ін. ; За ред. С.О. Трибеля. Київ : Колобіг, 2010. 392 с.
8. Атлас морфологічних ознак сортів (гібридів) кукурудзи *Zea mays* L. і сорго *Sorghum* L. Український інститут експертизи сортів рослин (Київ). Вінниця : ТОВ Твори, 2019. 83 с.
9. Атлас морфологічних ознак сортів соняшнику однорічного *Helianthus annuus* L. Київ : УІЕСР, 2016. 76 с.

10. Кириченко В. В., Гур'єва І. А., Рябчун В. К., Кузьмишина Н. В. Класифікатор-довідник виду *Zea mays* L. Харків: ІР ім. В. Я. Юр'єва, 2009. 83 с.

11. Кириченко В. В., Кобизєва Л. Н., Петренкова В. П., Рябчун В. К. Ідентифікація ознак зернобобових культур (горох, соя) : навчальний посібник. Харків: ІР ім. В. Я. Юр'єва, 2009. 172с.

Електронні джерела.

1. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні [Електронний ресурс]. Міністерство аграрної політики та продовольства. 2026 (оновлюється щорічно). – Режим доступу до ресурсу: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyestr-sortiv-roslin>.

2. Інформаційно-довідкова система "СОРТ" [Електронний ресурс]. Український інститут експертизи сортів рослин. Режим доступу до ресурсу: <http://sort.sops.gov.ua>

3. Інформаційно-довідкова система "Реєстр сортів"[Електронний ресурс]. Український інститут експертизи сортів рослин. Режим доступу до ресурсу: <http://service.ukragroexpert.com.ua/>

4. Springer Nature Switzerland AG. URL: <https://link.springer.com/>

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра генетики, селекції і насінництва ім. проф. М.О. Зеленського

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан агробіологічного факультету
Завгородній В.Л.

“ _____ ” _____ 2026 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри генетики, селекції і
насінництва ім. проф. М.О. Зеленського
протокол № _____ від “ _____ ” _____ 2026 р.
Завідувач кафедри _____ Макарчук О.С.

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОП «Агрономія»
_____ Мокрієнко В.А

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

СОРТОВИВЧЕННЯ ТА СОРТОЗНАВСТВО

Галузь знань 20 Аграрні науки і продовольство

Спеціальність 201 Агрономія

Освітня програма Агрономія

Факультет (ННІ) агробіологічний

Розробник: доцент, кандидат сільськогосподарських наук, доцент Дмитренко Ю. М.